

Elektroniskais žurnāls pirmsskolas
un skolas vecuma bērnu vecākiem

2018. gada 15. marts,
Nr. 6 (107), 0,71 EUR

Vecākiem

*Kas ir
panākumu
pamatā*

**JĀPILNVEIDO
SKOLĒNU PRASME
UZTVERT UN
ANALIZĒT VIZUĀLUS
VĒSTĪJUMUS**

Lieldienas
**KAD DIENA
KĻŪST LIELĀKA
PĀR NAKTI**

„Nav svarīgi, cik daudz dari,
bet gan – ko un kā tu izdari
noteiktajā laikā un kāds ir
rezultāts, kāds ir pienesums.”

FOTO: www.s-i.huffpost.com

KAS IR PANĀKUMU PAMATĀ

Laila Avotiņa

Panākumi katram cilvēkam var nozīmēt kaut ko citu, tomēr lielākoties kaut ko panākuši mēs jūtamies tad, kad sasniedzam savus mērķus – tos, ko paši esam sev izvirzījuši. Psihologijas doktors Alberts Bandura (Albert Bandura) savā cilvēka pašefektivitātes teorijā apgalvo, ka ir četri būtiski nosacījumi, kas ietekmē cilvēka kļūšanu par veiksmīgu un panākumus gūstošu: balstīšanās savas meistarības pieredzē, savu autoritāšu veiksmīnīku novērošana, verbālo apliecinājumu par savām spējām saņemšana un paša cilvēka emocionālā un fiziskā veselība.¹ Nesen iznākušās grāmatas „Kā gūt panākumus Latvijā”² autori Laura Vanaga-Mickeviča un Kārlis Ozols ir apkopojuši 14 iedvesmojošus stāstus par izciliem latviešu sasniegumiem. Arī tajos ir iespējams gūt ieskatu priekšnoteikumos, kuri ir bijuši nozīmīgi personību panākumu gūšanā.

Pieredzes meistarība rodas šķēršļu pārvarēšanā

Lai cilvēks justu pārliecību par to, ka ir spējīgs kaut ko paveikt, viņam ir jāgūst pieredze, patstāvīgi darbojoties, piemēram, bērnam ir nepieciešams mātes emocionālais atbalsts, lai bērns uzticētos sev un apkārtējai pasaulei. Lai bērnam krātos veiksmīgā pieredze, kad viņš pats kaut ko ir paveicis, vecākiem ir jāatbalsta bērns jau kopš agrīnas bērnības, kad viņš tikai mācās iet un kaut ko darīt patstāvīgi. Tad viņš jutīs, ka ir spēcīgs un var saņemt palīdzību no vecākiem.

Kaut ko veiksmīgi izdarot, piemēram, apgūstot uzdevumu, veidojas pašpārliecinātība šajā jomā, bet neveiksme samazina ticību savai efektivitātei. Lai panāktu elastīgu pašefektivitātes izjūtu, ir jāiegūst pieredze, ar pūlēm un neatlaidību pārvarot šķēršļus. No tā ir atkarīgs, ko cilvēks sagaida no sevis, – panākumus vai zaudējumus.

Nav svarīgi, cik daudz dari, bet gan – ko un kā tu izdari

Agata Anča ir personāla vadības risinājumu uzņēmuma „Talentor Latvia” partnere, augstākās vadības līmeņa atlases konsultante ar vairāk nekā 10 gadu pieredzi darbinieku izaugsmes jautājumos. Viņa apliecina, ka rezultātus var gūt, tikai pilnveidojot savu

¹ <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1994EHB.pdf>.

² L. Vanaga-Mickeviča, K. Ozols. „Kā gūt panākumus Latvijā”. Rīga: biedrība „ALTA VIS”, 2018.

darbu un regulāri strādājot: „Manuprāt, lai sāktu gūt profesionālus panākumus, ir ļoti daudz jāstrādā, jālasa, jāmacās. Reti kad kaut kas nokrīt no debesīm. Ļoti bieži darba intervijās cilvēki mums stāsta, cik daudz viņi ir darījuši, kādi ir bijuši projekti, viņu ieņemtie amati un tamlīdzīgi, tomēr beigu beigās, izpētot situāciju rūpīgāk, saprotam, ka, lai gan darīts ir daudz, izdarīts patiesībā nav gandrīz nekas – pusdarīti darbi, ambiciozas ieceres un dažādi apstākļi, kāpēc iecere nav rezultējusies, kaut arī pa vidu bija lepni auto, lielas algas, skaisti nosaukumi uz vizītkartēm. Tāpēc ar savu šodienas pieredzi uzskatu – nav svarīgi, cik daudz dari, bet gan – ko un kā tu izdari noteiktajā laikā un kāds ir rezultāts, kāds ir pienesums.”

Jo lielākus māksliniekus un personības satieku, jo vairāk redzu, cik sakārtotu dzīvi viņi dzīvo

Arī mūziķis Deniss Paškevičs ir atzīmējis, ka ar talantu vien izaugsme jeb jaunu mērķu sasniegšana nav iespējama – ir nepieciešams sevi organizēt jeb sistematizēt. Saksofonists, flautists, komponists, producents, skolotājs un viens no pasaulē plašāk zināmajiem mūsdienu Latvijas džeza mūziķiem, koncertaģentūras „Pashkevich Management Group” īpašnieks, skolas „Jolanta Gulbe Pashkevich and Deniss Pashkevich Music Studio” un džeza kluba „Pashkevich Jazz Club” līdzīpašnieks atzīst: „Man bija vajadzīgs laiks – 25 gadi, lai iemācītos sevi sistematizēt un sabalansēt savu dzīvi un izpratni par to. Man nācās saprast dzīves mehānismu un pamatlietas, zemes lietas un garīgo dzīvi: kā būt mūziķim, māksliniekam, radošai personai un to visu praktizēt, esot uzņēmējam, un ko ar to iesākt. Kad biju mazs, man nebija nekādas iekšējās organizācijas, es vienkārši peldēju pa dzīvi tādā kā laimes mākonī. Vējš mani nesa, un es to baudīju. Tas ir skaisti – dzīvot radošā un enerģijas mākonī. Ar laiku man bija nepieciešams izdarīt izvēles, kuru kopumā un sekās dzīvoju šobrīd. Un man ir zināma sistēma, kā lietas notiek un kā tām ir jāvirzās un kādā secībā. Ir pilnīgi skaidrs arī – ja sistēmas nebūtu, es sen jau būtu nogrimis gan kā personība, gan kā mūziķis. Lai pārvaldītu savu mūzikas instrumentu, zināmā brīdī bērnībā sāku turēties pie apmācības sistēmas, kuru ieaudzināja mani skolotāji. Tāpēc bērniem ir labi nodarboties ar mūziku, jo tā rada ne tikai izjūtas, bet arī sniedz sistēmu: kā mācīties, kā plānot savu laiku, saprast savas prioritātes. To es joprojām mācos un, jāsaka, jo tālāk eju un jo lielākus māksliniekus un personības satieku, jo vairāk redzu, cik sakārtotu dzīvi viņi dzīvo. Jā, tajā ritmā ir atstāta vieta radošumam un lidojumam, bet tas tiek fiksēts. Bez sistēmas nenotiek nekas.”

Tiekties pēc labākā

Vērojot cilvēkus, kuri gūst panākumus, pateicoties viņu noturīgajiem centieniem, vērotajā rodas priekšstats, ka arī viņam ir iespējas apgūt darbības, kas ir nepieciešamas, lai gūtu panākumus savā jomā. Bērns, kas baidās kaut ko mēģināt, novēro, kā to dara kāds cits, un viņā rodas ticība, ka viņam pašam arī var izdoties. Arī profesionālajā dzīvē darbinieki uzlabo savu sniegumu, esot komandā ar vadītāju, kuru uzskata par autoritāti un kuram paši vēlētos līdzināties.

Iespēja satikt visus mūsdienu ģeniālos prātus

Uldis Leiterts pirms sešiem gadiem kopā ar domubiedriem Latvijā nodibināja datu vizualizācijas un infografiku veidošanas servisu „Infogram”. Pēc gada „Infogram” piesaistīja investīcijas 1,34 miljonu eiro apmērā, kas tolaik bija lielākais publiski zināmais jaunuzņēmumu (angļu val. *start-up*) finansējums Latvijas vēsturē. Pirms diviem gadiem Uldis ASV nodibināja uzņēmumu „Fragmentic”, bet jau pēc gada pārdeva savas uzņēmuma „Infogram” daļas. Šobrīd Uldis ir investors vairākos jaunuzņēmumos un vada savu uzņēmumu „Fragmentic”.

Arī Uldis tiecās satikt un vērot labākos un ģeniālākos cilvēkus, kas darbojas viņa pārstāvētajā jomā. Viņš stāsta: „Es gribēju paskatīties, kā citās valstīs tehnoloģiju jomā risina vienas un tās pašas problēmas. Nonācu ASV, Sanfrancisko liča reģionā, un vienkārši paliku. Šeit,

„Vienā pusē ir tie, kas saka: „Es taču teicu, ka viņam neizdosies”, bet otrā pusē ir tie, kuri tic. Ja neaiziešu uz darbu, ko gan viņi varētu teikt? Par to domāju katru rītu. Tāpēc jāceļas un jāiet.”

FOTO: www.drasub.com

FOTO: www.cdn-images-lmedium.com/

Silīcija ielejā, uz laiku nonāk visi, kuri kaut ko dara ar tehnoloģijām, un te ir burvīga iespēja satikt visus mūsdienu ģeniālos prātus. Vēsturiski raugoties, pirms daudziem gadiem šajā apvidū bija attīstīta mikroprocesoru un datoru ražošana, turklāt šeit atrodas divas no pasaulē labākajām universitātēm – Bērklīja un Stenforda. Ja tu vēlies izveidot pazīšanās tīklu ar spilgtākajiem nozares cilvēkiem un saprast, kā šī nozare darbojas, tad vislabāk ir kādu laiku pavadīt vietā, kur viss notiek, vietā, kur ir ārkārtīgi daudz ambīciju un zināšanu. Šeit ir iespēja pat nejausi satikt cilvēkus, kuri ir paveikuši ko grandiozu, sākot ar kosmosa izpēti un beidzot ar tehnoloģiju izgudrojumiem, ko esam iekļāvuši ikdienā. Šī nejausība pastāv tikai vienā punktā pasaulē – Silīcija ielejā. Piemēram, pirms pāris mēnešiem satiku šahistu Gariju Kasparovu. Bet vakar, piemēram, man pazīstami juristi aptuveni 45 cilvēkiem rīkoja nelielu pasākumu ar tēju, kafiju, vīnu un sarunām, un ar vienu kungu uz skatuves, un šis kungs, ar ko bija saruna, bija viens no uzņēmuma „Tesla” dibinātājiem. Mani fascinē šeit esošā ģenialitātes aura un ambiciozie cilvēki, kuri reāli daudz ko maina pasaulē. Te ir cilvēki, kas uzskata, ka var mainīt jebko – no ķermeņa bioloģiskās uzbūves līdz ikdienā lietojamām tehnoloģijām, un viņi diktē jaunus noteikumus un pilnīgi pārraksta līdzšinējos, pat attiecībā uz valsts iekārtām.”

„Ja tu vēlies izveidot pazīšanās tīklu ar spilgtākajiem nozares cilvēkiem un saprast, kā šī nozare darbojas, tad vislabāk ir kādu laiku pavadīt vietā, kur viss notiek, vietā, kur ir ārkārtīgi daudz ambīciju un zināšanu.”

ba pastāv tikai vienā punktā pasaulē – Silīcija ielejā. Piemēram, pirms pāris mēnešiem satiku šahistu Gariju Kasparovu. Bet vakar, piemēram, man pazīstami juristi aptuveni 45 cilvēkiem rīkoja nelielu pasākumu ar tēju, kafiju, vīnu un sarunām, un ar vienu kungu uz skatuves, un šis kungs, ar ko bija saruna, bija viens no uzņēmuma „Tesla” dibinātājiem. Mani fascinē šeit esošā ģenialitātes aura un ambiciozie cilvēki, kuri reāli daudz ko maina pasaulē. Te ir cilvēki, kas uzskata, ka var mainīt jebko – no ķermeņa bioloģiskās uzbūves līdz ikdienā lietojamām tehnoloģijām, un viņi diktē jaunus noteikumus un pilnīgi pārraksta līdzšinējos, pat attiecībā uz valsts iekārtām.”

Vārdi, kas apliecina ticību manām spējām

Vārdi, kas uzmundrina un iedrošina, spēj pārliecināt cilvēku, ka viņš ir spēcīgs. Protams, vārdiem ir jāatbilst cilvēka, kuru iedrošinām, reālajām spējām. Piemēram, māte var pārliecināt savu bērnu, ka viņš var atrisināt grūtu skolas uzdevumu. Arī skolotāji, vadītāji vai treneri var nostiprināt uzskatus, ka cilvēkam ir tas, kas nepieciešams, lai gūtu panākumus. Pārliecināt, ka mums piemīt spējas apgūt noteiktas darbības, nozīmē to, ka mēs visticamāk atradīsim spēku un uzturēsim to brīžos, kad rodas problēmas.

Starp tiem, kuri man tic un netic

Artis Daugins ir viens no iedvesmojošākajiem Latvijas jauniešu uzņēmējiem. Pašmācības ceļā apguvis zināšanas par elektrības spēka izmantošanu pārveidojumos, Artis ir radījis uzņēmumus, kuru darbības joma ir elektrokartingu un elektrodivītenu ražošana, kā arī elektrokartinga trašu izveide un uzturēšana. Šobrīd plašāk zināmā Arta uzņēmumu darbība ir elektrokartinga trases Liepājā un Rīgā, bet viņš aktīvi nodarbojas arī ar kartingu tirdzniecību, pārsvarā – eksporta tirgos. „Vienmēr atrodos kā uz naža asmens – vienā pusē ir cilvēki, kas raksta nosodošus komentārus, bet otrā pusē ir desmitiem, simtiem vai tūkstošiem cilvēku, kuri mums tic. Vispirms jau brāļi, ģimene. Un daudzi ir veltījuši neskaitāmas stundas, lai viss izdotos. Ik rītu kā uz šī naža asmens stāvu un domāju: kuru pusi gribu iepriecināt? Vienā pusē ir tie, kas saka: „Es taču teicu, ka viņam neizdosies”, bet otrā pusē ir tie, kuri tic. Ja neaiziešu uz darbu, ko gan viņi varētu teikt? Par to domāju katru rītu. Tāpēc jāceļas un jāiet,” saka Artis.

Rūpes par sevi

Kad runa ir par cilvēka emocionālo un fizioloģisko veselību, visbiežāk domājam par indivīda spēju pārvarēt stresu, piemēram, ja cilvēks pārāk satraucas pirms viņam nozīmīgas situācijas, viņš mēdz domāt, ka nav pietiekami efektīvs, lai pārvarētu konkrēto situāciju. Taču, lai atgūtu vadību pār sevi, ir jāpārvalda savs ķermenis, jāsaprot savu domu, emociju un rīcības mijiedarbība.

Egils Boitmanis ir uzņēmējs, lektors, vairāku digitālā mārketinga un apmācības uzņēmumu līdzīpašnieks („GoAffiliate”, „Digital Journey”). Viņš ir uzņēmējs, kurš pārstāv modernu un strauji augošu nozari – digitālo tirgzinību un tās apmācību. Viņš bija viens no pirmajiem Latvijā, kura bizness balstījās uz „Google” pakalpojumu nodrošināšanu citiem uzņēmumiem. Egila un viņa komandas mērķis ir izveidot Baltijā nozīmīgāko pilnservisa digitālo aģentūru. Savā stāstā par karjeras izaugsmi E. Boitmanis atklāj, ka būtiska nozīme ir apzinātām rūpēm par sevi: „Personības izaugsmei svarīgas ir arī dažādas meditācijas, joga, apzinātības prakses. Ir tādas lietotnes kā „Headspace”, kur balss stāsta, ko darīt, palīdz nomierināties, daudz ko paveikt. Katram jāatrod savs veids. Ja ēdīsi pareizi, maz un nepārdēšies, ja dzersi ūdeni, ja elposi pareizi, dziļi, tad jutīsies labi. Kad varu elpot ar pilnu krūti, tad organisms saprot – viss kārtībā. Nav jāatslēdz nervu sistēma, nav jāatslēdz orgāni, nav jāatslēdz imūnsistēma, jo nav stresa. Tātad ķermenis ir mans templis vai pat lokomotive. Ja tas netiks kopts un enerģija attīstīta, tad man nebūs, ko dot sabiedrībai, un profesionālos mērķus nekad nerasnēšu.”

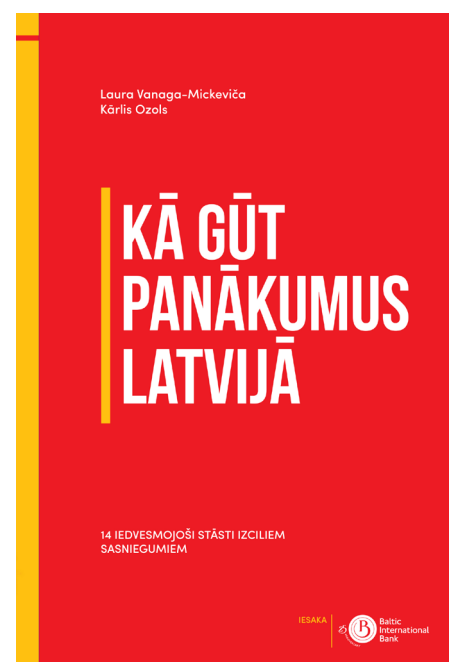

FOTO: www.cdn-images-1.medium.com

JĀPILNVEIDO SKOLĒNU PRASME UZTVERT UN ANALIZĒT *vizuālus vēstījumus*

Kaspars Līcītis,

Latvijas Drošāka interneta centrs, Drossinternets.lv

Vai Latvijas skolēni spēj orientēties informācijas gūzmā un prot atšķirt patiesu informāciju no sagrozītas, kritiski uztvert, analizēt attēla vai fotogrāfijas pausto vēstījumu un nolasīt ne tikai attēlā skaidri redzamo, bet arī zemtekstu? Latvijas Drošāka interneta centra organizētā konkursa „Foto detektīvs” rezultāti apliecina, ka skolēnu zināšanas un prasmes nav pietiekamas, tās ir mērķtiecīgi jāpilnveido, īpaši mācot analizēt reklāmas attēlus, pazīt attēla apstrādes tehnikas un to mērķi, pazīt manipulācijas stratēģijas, kā arī izvērtēt, pārbaudīt dažādus vēstījumus – gan teksta, gan attēlu formātā – un pārlicināties par tiem.

Vājākās zināšanas 5.–9. klases skolēniem

Februāra pēdējā dienā noslēdzās mēnesi ilgušais Drossinternets.lv konkurss skolēniem „Foto detektīvs”, kurā jautājumi tika uzdoti trīs vecuma grupās: 1.–4. klase, 5.–9. klase un 10.–12. klase. Konkursa mērķis bija pārbaudīt bērnu vizuālo pratību, analizējot ikdienišķus attēlus plašsaziņas līdzekļos, sociālajos tīklos un reklāmās. „Foto detektīva” dalībnieku zināšanu līmenis ievērojami atšķiras pa vecuma grupām, piemēram, 1.–4. klašu grupā 38 % skolēnu bija pareizi atbildējuši uz visiem jautājumiem un 23 % bija pieļāvuši vienu kļūdu; 10.–12. klašu grupā 31 % skolēnu bija pareizi atbildējuši uz visiem jautājumiem un 22 % bija pieļāvuši vienu kļūdu, pārējie – vidēji 3–5 kļūdas 10 jautājumos; vājākie konkursa rezultāti ir novērojami 5.–9. klašu grupā, kur tikai 13 % bija pareizi atbildējuši uz visiem jautājumiem, skolēni spēja pareizi atbildēt vidēji uz 5 no 10 jautājumiem.

Sākumskolas skolēni visvairāk kļūdījās jautājumos par reklāmas fotogrāfijas vēstījuma ticamību un nespēja atšķirt reālu fotogrāfiju no acīmredzamas montāžas.

Nespēja atšķirt reālu fotogrāfiju no montāžas

„Atsevišķos jautājumos novērojām vājas skolēnu prasmes uztvert vizuālos vēstījumus, piemēram, sākumskolas skolēni visvairāk kļūdījās jautājumos par reklāmas fotogrāfijas vēstījuma ticamību un nespēja atšķirt reālu fotogrāfiju no acīmredzamas montāžas. Bažas rada arī pamatskolēnu atbildes: tās liecina gan par pusaudzū paviršību, nepārbaudot informāciju internetā, gan par to, ka, sniedzot atbildes, viņi neiedziļinās plašsaziņas līdzekļu tekstā, attēlā un uzdevumā prasītajā, tādējādi par patiesību tiek pieņemta pirmā iespaids informācija un netiek veltīts laiks tās pārbaudei. Acīmredzams ir arī fakts, ka skolēniem ir izteikti noliedzoša nostāja pret informāciju interneta plašsaziņas līdzekļos kopumā, uzsverot, ka viss tajos ir meli un viņi tāpat tos neuztver nopietni,” secina *Drossinternets.lv* vadītāja Maija Katkovska.

Nepārbauda informāciju

Piemēram, 66 % 5.–9. klases skolēnu, redzot attēlu ar ASV Brīvības statuju pie Eifeļa torņa, internetā nepārbaudīja informāciju, ka arī Parīzē atrodas samazināta izmēra Brīvības statujas kopija, un atbildēja, ka fotogrāfija nevarētu būt īsta. Tikai 52 % skolēnu attēlu ar skaļiem saukļiem par 13. datuma bīstamību novērtēja kā mēģinājumu pievērst uzmanību, pārējie to uztvēra kā reālu fakta atspoguļojumu.

Konkursa „Foto detektīvs” rezultāti apliecina, ka ir jāturpina mērķtiecīgi stiprināt skolēnu medijpratību, ikvienā mācību priekšmetā ietverot uzdevumus, sarunas, kas veicina skolēnu kritisko domāšanu, īpaši akcentējot vizuālo pratību, jo tieši video, attēli un fotogrāfijas ir internetā plašāk lietotais informācijas nodošanas un ieguves veids. Lai atbalstītu skolotājus ikdienas darbā, visām vecuma grupām ir izstrādāti metodiski ieteikumi, kas palīdz stiprināt skolēnu prasmes un sniedz papildu zināšanas.

DAŽI KONKURSA JAUTĀJUMI 1.–4. KLAŠEI

Vai šis attēls ir reāla fotogrāfija?

- a) Jā, mēs fotogrāfijā redzam šo kuģi Daugavā.
- b) Nē, jo kuģis nevar izbraukt zem tiltiem, kas iet pāri Daugavai. Tā ir montāža.
- c) Šī varētu būt īsta fotogrāfija, ja zem tās būtu atsauce uz fotogrāfa vārdu, uzvārdu.

Pareizā atbilde: b) Nē, jo kuģis nevar izbraukt zem tiltiem, kas iet pāri Daugavai. Tā ir montāža.

Lai fotogrāfija piesaistītu pēc iespējas lielāku uzmanību, tai ir jābūt neparastai, skandalojai. Mūsdienu digitālās tehnoloģijas viegli ļauj montēt vairākas fotogrāfijas vienā, apstrādāt tās, radot ļoti ticamu rezultātu. Kad tas ir joks, bet kad var radīt nopietnas sekas?

Kam vispiemērotāk būtu sūtīt šo emocijzīmi?

- a) Skolas direktoram.
- b) Draudzenei vai draugam.
- c) Nepazīstamam pieaugušam cilvēkam internetā.

Pareizā atbilde: b) Draudzenei vai draugam.

Sākot lietot digitālās tehnoloģijas, ir jāmacās interneta etiķete un pieklājība.

Visticamāk, ka šis ir kadrs no:

- a) kāda bērna filmēta video par dzīvi laukos;
- b) animācijas filmas, kurā stāstīts par aitām;
- c) mākslas filmas.

Pareizā atbilde: b) animācijas filmas, kurā stāstīts par aitām.

Filmas, animācijas filmas, pašu filmēti video – kā tie atšķiras, kāds ir to mērķis, izmantotie izteiksmes līdzekļi. Pārrunājiet ar skolēniem, vai ziņas un animācijas filma ir vienlīdz uzticams avots par notikumiem pasaulē!

DAŽI KONKURSA JAUTĀJUMI 5.–9. KLAŠEI

Šis ir slavenais cīņas triku meistars, ķīniešu aktieris Džekijs Čans (Jackie Chan), kurš rokās tur plakātu latviešu valodā.

- a) Fotogrāfija ir montāža, jo Džekijs Čans nerunā un neraksta latviski.
- b) Fotogrāfija ir īsta, jo Džekijs Čans 2012. gadā filmēšanas laikā bija Latvijā, un šī fotogrāfija publicēta medijos.
- c) Fotogrāfija ir īsta, taču tas nav Džekijs Čans, bet gan Brūss Li.

Pareizā atbilde: b) Fotogrāfija ir īsta, jo Džekijs Čans 2012. gadā filmēšanas laikā bija Latvijā, un šī fotogrāfija publicēta medijos.

Vienkāršākais veids, kā pārbaudīt faktus vai fotogrāfijas, ir iegūt apliecinājumu no vairākiem informācijas avotiem. Šajā gadījumā var pārbaudīt faktus – vai Džekijs Čans ir bijis Rīgā – un, ierakstot plakātā redzamo vēstījumu, vairākos medijos atrast šo un citus līdzīgus attēlus. Tas arī ir pietiekams apliecinājums, ka šāds fakts ir bijis.

Viens no slavenākajiem ASV simboliem ir Brīvības statuja. Skolēni gatavo projektu par Parīzi. Kārlis internetā atrod un atsūta grupas biedriem šādu fotogrāfiju. Tu secini, ka:

- a) Kārlis ir kļūdījies. Brīvības statuja atrodas Ņujorkā ASV, nevis Parīzē, pie Eifeļa torņa;
- b) Kārlis ir atradis labu fotogrāfiju projektam par Parīzi. Daudzi nezina faktu par Brīvības statuju Francijā;
- c) grupai nevajadzētu fotogrāfiju izmantot, jo nevar zināt, vai tā atspoguļo patiesību.

Pareizā atbilde: b) Kārlis ir atradis labu fotogrāfiju projektam par Parīzi. Daudzi nezina faktu par Brīvības statuju Francijā.

Visa pamatā ir zināšanas. Ja kāds attēls vai informācija šķiet maldinoša, noskaidro patiesību!

Kādu informāciju par šo produktu sniedz attēlā redzamais konfektes sauklis?

- a) Par produktu nedrīkst spriest tikai pēc saukļa. Vienmēr ir jāizlasa sastāvs.
- b) Sauklis ir patiess, jo rabarberi ir dabiski, bet pārējais sastāvs nav tik svarīgs.
- c) Sauklis ir nepatiess, jo reklāmas saukļiem tāpat nekad nedrīkst ticēt. Katrs var rakstīt, ko vēlas, lai vairāk pārdotu.

Pareizā atbilde: a) Par produktu nedrīkst spriest tikai pēc saukļa. Vienmēr ir jāizlasa sastāvs.

Reklāmas saukļi tiek radīti, lai pievērstu uzmanību. Tie bieži sola gandrīz neiespējamo un tiek radīti tādi, lai tos varētu viegli atcerēties, tie būtu stilīgi un lai ikvienā cilvēkā rastos vēlme tos pirkt. Lai neuzķertos uz reklāmas saukļiem, jāanalizē plašāka informācija par produktu.

DAŽI KONKURSA JAUTĀJUMI 10.–12. KLASEI

Šī ir reāla fotogrāfija.

- a) Jā, tā fotografēta pa lidmašīnas logu.
- b) Nē, tā ir montāža.
- c) Jā, tā fotografēta no gaisa balona, kas atrodas virs lidmašīnām.

Pareizā atbilde: b) Nē, tā ir montāža.

Autora vārds, pseidonīms un © uz fotogrāfijas liecina, ka:

- a) tā kā nav minēts pilns autora vārds, uzvārds, tad to drīkst izmantot ikviens interesents;
- b) izmantotais simbols nozīmē 'copyrights, all rights reserved'. Šo bildi drīkst izmantot tikai ar autora atļauju;
- c) ja nogriež attēla daļu ar parakstu un simbolu, pārējo drīkst droši izmantot.

Pareizā atbilde: b) izmantotais simbols nozīmē 'copyrights, all rights reserved'. Šo bildi drīkst izmantot tikai ar autora atļauju.

Šī fotogrāfija par pasākumu liecina...

- a) Šajā pasākumā ir bijis ļoti maz cilvēku.
- b) Lai secinātu par apmeklētāju skaitu, ir jāredz citas fotogrāfijas, jo šī varbūt ir uzņemta pirms pasākuma.
- c) Fotogrāfija nekad nenēs nekādu vēstījumu, svarīgi, kas rakstīts tekstā.

Pareizā atbilde: b) Lai secinātu par apmeklētāju skaitu, ir jāredz citas fotogrāfijas, jo šī varbūt ir uzņemta pirms pasākuma.

Pamatskolēnu atbildes liecina gan par pusaudžu paviršību, nepārbaudot informāciju internetā, gan par to, ka, sniedzot atbildes, viņi neiedziļinās plašsaziņas līdzekļu tekstā, attēlā un uzdevumā prasītajā.

Ar šo brīdi diena kļūst lielāka par nakti. Šis ir gaismas kulminācijas sākums. Lielā diena ir nomainījusi lielo nakti, kura sākās rudenī ar veļu laiku.

FOTO: www.d2v9y0dukr6mq2.cloudfront.net

Lieldienas

KAD DIENA KLŪST LIELĀKA PAR NAKTI

Aīda Rancāne,

Dr. biol., Mg. phil., Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece

Latvijas novados ir saglabājušies vairāki pavasara vienādību nosaukumi – Lielā diena, Lieladiena, Liela diena, Lieldiena, Lieldienas, Lildine, Lendīna, Leņdīna, Leldīna, Leldīne, Lyldīna, Lyugdīne, Lela dīna, Lindīna, Leudīna, Šūpoļu diena, Gaviļu diena.

Šo dienu daudzās zemēs un, iespējams, kādreiz arī Latvijā pieņēma par jaunā gada sākumu. Iemesls, kādēļ tieši pavasara saulstāvji ir tikuši izvēlēti par šādu atskaites punktu, sakņojas ne tikai dabas atmodā un jauna zemkopības cikla sākotnē; tas varētu būt meklējams šā notikuma vienreizībā un samērā vienkāršajā praktiskajā noteikšanā dabā. Arī mūsdienās Saules gadu, ko citādi sauc par tropisko gadu, mēra kā laika nogriezni no vieniem pavasara saulstāvjiem līdz nākamajiem, jo, izrādās, tieši saulstāvjos astronomiskās ierīces esot sevišķi jutīgas.

Ir dažādi minējumi, kā ir radušies nosaukumi šiem pavasara svētkiem. Vispirms ar to tiek akcentēts fakts, ka ar šo brīdi diena kļūst lielāka par nakti. Šis ir gaismas kulminācijas sākums. Lielā diena ir nomainījusi lielo nakti, kura sākās rudenī ar veļu laiku.

Lielā diena ietver nozīmīgu jēdzienu „liels”. Tieši šāds apzīmējums agrīnajās kultūrās ticis lietots Zemes dievietei, saucot to par Lielo Māti, Pirmmāti, Lielo Pirmmāti. Tātad Lielā diena ir saistīta arī ar Zemes māti un svinēta par godu tai. Tautasdziesmās Lielā diena tiek minēta kopā ar sieviešu apģērba svarīgu sastāvdaļu – villaini, kas ne tikai silda, bet arī sargā un simbolizē debesis.

Liela nāca liela diena,

Mazas manas villainītes;

Ko apsegšu lielu dienu

Ar mazām villainēm? (Lielvārde)

Iespēja atjaunot līdzsvaru dažādos dzīves aspektos

Gadskārtu svētku svinēšanai ir svarīga saskaņošanas funkcija. Tuvojoties svētkiem, pasaule pamazām ir novecojusi, iztērējusi savus resursus. Kādi spēki ir guvuši virsroku un dominē, citi ir izsīkuši vai paguruši, kaut kā ir sakrāpies par daudz, vai ir iestāties nogurums. Tēlaini runājot, sistēma ir izlīdzijusies. Gadskārtu svētkus svinot, ikreiz no haosa tiek radīts kosmoss, atjaunojas robežas starp savējo un svešo. Cilvēka pasaule stājas dialoga attiecībās ar dabas pasauli kā partneri – es un tu. Veidojas individuālas, personīgas attiecības ar ārpasauli, kas ir pilna ar citas, ne cilvēku pasaules būtņēm. Svētku rituālos nodibinās, atjaunojas, līdzsvaro attiecības ar šo ārējo pasauli, kas vienlaikus ir mūsu dziļākā iekšējā pasaule. Kā zināms, cilvēks un pasaule ir saistīti viens ar otru tā kā mazais lielajā un lielais mazajā. Mēs esam pasaules daļa, un mūsos ir visa pasaule.

Svētku svinēšana dod iespēju atjaunot līdzsvaru dažādos dzīves aspektos – starp došanu un ņemšanu, krāšanu un tērēšanu, vēlmēm un apmierinājumu, atturēšanos un baudīšanu, taču būtiskākā gadskārtu svētku svinēšanas nozīme ir nodibināt līdzsvaru starp cilvēka pasauli un dabas pasauli, starp Zemi un Debesīm.

Kultūra pati par sevi ir vērtību sistēma. Kaut gan vērtības jēdziens ietver arī subjektīvo momentu, vērtības ir kultūrvēsturiski dotas un objektīvas. Tās balstās uz ētiskām, estētiskām, reliģiskām nostādnēm un iekļaujas tradīcijās. Vērtības (piemēram, miers, brīvība, līdzjūtība, satiecība, darbīgums, dzīvesziņa, ģimene) ir saprotamas bez definīcijas un pastāv neatkarīgi no mūsu novērtējuma, ikdienā noliedzošās vai nevērīgās attieksmes pret tām. Tradīcija (ieskaitot gadskārtu svētku svinēšanu) jau pati par sevi ir kultūras vērtība. Tās apjēgšana, saprašana, apliecināšana ir gan ģimenes, gan izglītības sistēmas uzdevums.

Atšķirība starp saulgriežiem un citiem gadskārtu svētkiem

Tautas kalendārā visas dienas nav vienādi nozīmīgas. Vienmērīgo, vienmuļā darbā, aizliegumos un piesardzībā pavadīto ikdienas plūdumu nomaina virmojošs svētku laiks. Tas ir intensīvu pārdzīvojumu laiks, kuram ir attiecīgi jāsagatavojas. Viss, kas ir taupīts, krāts un glabāts, svētkos tiek tērēts, lai atkal ir vieta jauniem uzkrājumiem.

Taču arī starp svinamajām dienām pastāv hierarhija. Katrai no tām ir sava jēga un nozīmība. Vislielākie, svarīgākie un plašāk svinētie kalendārā ir ziemas un vasaras saulgrieži, pavasara un rudens saulstāvji jeb vienādības. Jau paši nosaukumi norāda, ka tie ir ar Sauli saistīti svētki.

To atnākšanu nosaka Saules un Zemes savstarpējais stāvoklis. Ievērojot cita debess ķermeņa – Mēness – stāvokli debesīs un fenoloģiskos novērojumus dabā, mēs svinam gadalaiku vai sezonu sākumu un beigas: Ūsiņus, Māras, Mārtiņus, Metenūs. Saistība ar Sauli un Mēnesi, tāpat kalendāru, ir atrodama arī citās ar zemkopības vai lopkopības cikliem saistītās dienās: Pēteri, Laidene, Jēkabi, Annas, Bērtuļi, Katrinas, Andreji, Barbaras, Niklāvi u. c.

Arī svētku svinēšanas ilgums parāda to nozīmību. Ir svētki, kurus svin nedēļu, pat mēnesi, ir svētki, kurus svin 3–4 dienas, ir tādi, ko svin vienu dienu vai tikai vienu vakaru.

Cik ilgi svin Lieldienas?

Ievērojot gaismas laušanu Zemes atmosfērā un vēl dažas geometriskas nobīdes, diena kļūst garāka par nakti jau divas diennaktis pirms pavasara ekvinokcijas. Iespējams, šis un varbūt arī citi astronomiski un kosmoloģiski fakti ir iemesls tam, ka Lielās dienas svinēšana neaprobežojas tikai ar vienu dienu. Otrs svarīgs faktors ir saistīts ar tumšā un gaišā gadalaika pakāpenisku maiņu, dabas atmodu un atdzimšanu. Jau pašas Lieldienas, līdzīgi kā Ziemassvētkus, svin trīs dienas un ceturto vēl klāt – klibuma novēršanai un cilvēka dzīves telpas – četru debess pušu – atjaunošanai. Mazais Lieldienu cikls ietver vēl trīs dienas pirms Lieldienām un ilgst no Ģērdām līdz Lieldienu atsvētei. Lielais cikls ilgst pat veselu mēnesi – no Austrām līdz Mārām (šo dienu noteikšana, iespējams, ir saistīta ar pilnmēnesi). Šajā laikā tautas reliģiskajos priekšstatos Saule modina Zemi, lai to apaugļotu un sāktos jauns cikls, bet pēc deviņiem mēnešiem dzimtu jaunā Saule.

Kā nosaka gadskārtu svētku datumus, un kāpēc kalendārā tie mēdz atšķirties?

Lielos gadskārtu svētkus – pavasara un rudens saulstāvjus jeb vienādības, ziemas un vasaras saulgriežus – nosaka Zemes un Saules savstarpējais stāvoklis. Tāpat dienas un nakts garuma attiecības, ko nosaka Saules gaita, iezīmē četrus svarīgus punktus gada laikā.

FOTO: www.pixlct.com

Svētku svinēšana dod iespēju atjaunot līdzsvaru dažādos dzīves aspektos – starp došanu un ņemšanu, krāšanu un tērēšanu, vēlmēm un apmierinājumu, atturēšanos un baudīšanu.

FOTO: www.upload.wikimedia.org

*Latvijas teritorijā
ir atrastas vairākas
Saules lūkotavas, kurās,
domājams, zinoši ļaudis
vēroja Saules lēktus
un rietus, lai noteiktu
gadskārtu svētku
svinamo laiku.*

Mūsdienu kalendārā iepriekšminētie datumi katru gadu var nedaudz mainīties, tāpēc ka astronomiskais Saules gads nedaudz atšķiras no diennakšu kalendāra.

Latvijas teritorijā ir atrastas vairākas Saules lūkotavas, kurās, domājams, zinoši ļaudis vēroja Saules lēktus un rietus, lai noteiktu gadskārtu svētku svinamo laiku. Saullēktu virzieni ir iezīmēti ar izvietotiem akmeņiem. Tajos tika iekaltas līnijas vai iedobumi, kuros iestiprināt mietiņus vai svecas (degļus) azimutu vizēšanai naktī.

Cits paņēmieni ir izmantoti no koka izgatavotu vizieri. Šim nolūkam to novietoja uz koka stabiem precīzi iezīmētā vietā un vēroja saullēkta punktu pie horizonta. Ja tas sakrita ar atzīmētu svītru uz viziera, bija pienācis attiecīgais svētku laiks.

Katrā lauku sētā ļaudis dzīvodami ievēroja kādas zīmes apkārtnē telpā, kas liecināja, ka Saules gaita vēsta svētkus. Tie varēja būt dabā pie horizonta ievēroti koki, gaismas stara krišana caur logu istabā u. c.

Lielās dienas noteikšanai dabā tika izmantoti arī ļoti vienkārši paņēmieni. Ēna šajā dienā iet gandrīz pa vienu līniju rietumu–austrumu virzienā. Tādējādi – ja saullēktā viena mietiņa ēnas līnijā iesprauž otru mietiņu, tad saulrietā ir novērojams pretējs ēnas virziens.

Gadalaiku sākumu – Meteņu, Ūsiņu, Māras un Mārtiņu – noteikšanai rēķinās arī ar Mēness cikliem. Tos iezīmē otrā (dažkārt trešā) jaunā Mēness sirpīša parādīšanās pēc attiecīgajiem saulgriežiem vai saulstāvjem. Iespējams, kāda cikla sākuma vai beigu datumus noteica, vienkārši skaitot dienas pēc kāda dabā drošicami nosakāma laika punkta.

Ja runājam par šo seno svētku datumu atšķirībām no mūsdienu kalendārā iezīmētajiem datumiem, tad ir jārespektē fakts, ka tie ir dažādi kalendāri un dažādi svētku noteikšanas principi. Senāk mūsu tauta dzīvoja pēc Saules un Mēness kalendāra. Mūsdienu jeb Gregora kalendārā Ziemassvētku, Jāņu, Lieldienu un citu svētku datumi ir ņemti no baznīcas kalendāra. Tie ir fiksēti, katru gadu nemainīgi vienā un tajā pašā datumā (izņemot Lieldienas un ar tām saistītos svētkus). Kristīgajai tradīcijai veidojoties, dabas reliģijā balstītajiem svētkiem tika uzslāpots kristīgais saturs un svinēšanas datumi nedaudz nobīdīti uz vēlāku laiku. Šāds paņēmieni ļāva veiksmīgāk iedzīvināt jaunās idejas un svētku saturu.

LIELDIENAS Kad?

Pavasara vienādības jeb Lieldienas iestājas 20. vai 21. martā, kad Saule pāriet no dienvidu puslodes uz ziemeļu puslodi. Šogad tas notiek 20. martā.

Saules diska centrs savā redzamajā gada kustībā pa ekliptiku šķērso debess ekvatoru. To sauc arī par pavasara ekvinokciju. Diena ir vienāda ar nakti.

Kristīgajā tradīcijā Lieldienas svin pirmajā svētdienā, kas seko pēc pavasara saulstāvju un pirmā pilnmēness sagaidīšanas. Katru gadu šis datums ir atšķirīgs.

Kāpēc?

Dzimst (atdzimst) Saule (vasaras Saule, pasaule).

Pamostas, atjaunojas Zeme.

Saule apaugļo Zemi, Saules un Zemes kāzas.

Tradīcijas

Sagaida un sveicina sauli. Pirms saullēkta mazgājas strautā, kas tek pret rītiem. Ēd dzērvenes skaistumam un veselībai. Ar šautrām aizdzen ziemas putnus, aicina pavasara putniņus. Kar šūpoles un šūpojas. Ziedo liepai sviestu, ozolam – olas. Spēlē Lieldienu spēles un iet rotaļās: puīši sit ripas, meitas dzen Sietiņu. Mainās ar krāsotām olām. Per viens otru ar izplaucētiem bērza zariņiem vai pūpoliem.